Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ПЫЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 79 (10676) | 1978 чылдың апрель 5, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ БАМ-НЫҢ ТУДУГЖУЛАРЫ-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Апрельдиң 4-түү хүнү Байкал-Амур магистралының тудугжуларынга улуг байырлал болган. Амур области, БАМ-ның чоогунда турар Сковородино станцияга комсомолчуларның — БАМ-ның төп участогунда мурнакчы тудугжуларның отряды Леонид Ильич Брежнев-биле ужуражыр дээш, апрельдиң 4-те чедип келген. Оларның аразында тудугнуң баштайгы киржиччилери, шуут-ла комсомолдуң XVII съездизинден ол тудугже чоруткан кижилер бар. Магистральды дерип тургузарынга мырыңай чоокта чаа барган аныяктар база ында бар.

Аныяк ооллар болгаш кыстар Леонид Ильичиниң чылыы-биле чүректиң ханызыдан уткаан. Партияның Амур обкомунуң бирги секретары С. С. Авраменко БАМ-ның эң эки ажылчыннарын, оон иштинде ВЛКСМ-ниң XVIII съездизинге баары-биле соңгутукан делегаттарны, комплекстиг тудуг бригадазының удуртукчузу — магистральда Социалистиг Күш-ажылдың баштайгы Маадыры В. Г. Новикти эш Брежневге таныштырган.

Эш Л. И. Брежневтиң Читага чоруп турганы.
ЧУРУКТА: Забайкальскиниң шериг округунуң дайынчылары-биле ужуражышкын үезинде.
СЭТА. (Чурукту фототелеграф-биле дамчыткан).

ШАЛЫПКЫН ДООЗАР

Онгу беш чылдың үшкү чылында республиканың совхозтары чазын тарыыр культураларны 350,9 мүң, оон иштинде тараа культураларын—245 мүң гектар черге тарыыр ужурлуг. Ону чогуур ей-шаанда болгаш бедик агротехниктиг деңнелге эрттирери—часкы хову ажылдарынга белеткелден дорт хамааржыр.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Новосибирск областың партия болгаш ажыл-агый активинге мынча деп демдеглээн: «Ам чүү чүвеже кол кичээнгей угландырар ужурлугул? Үрезин фондузун ыяк хынаарынче, машина-трактор парыгының беленин көөрүнче, ажыл-агыйларны кывар-чаар материалдар-биле хандырарынче, механизатор кадрларны четчелээринче». Бо талазы-биле бисте байдал кандыгыл?

Республиканың тараажылары чайгы, күскү чер аңдарылгазының үезинде 200 мүң гектар черни белеткээн, ынчангаш ниити шөлдүң барык-ла дартен хуузун чазын аңдарып, удур белеткээр ужурлуг. 100 мүң тонна органиктиг чемишчидилгелерни хову-шөлдерже сөөртүр турган, бо хүннерде ол план үгле 45 хуу күүсеттинген. Часкы гарылгага ажыглаар 55,9 мүң тонна үрезинниң үгле 76 хуузу урдунган, а бар үрезинниң 72-ле хуузу чогуур кондициялыг болганы хыналдадан илерээн. Бирги, ийнги класстыы—үгле 36 хуу. Часкы хову ажылдарынга киржир ужурлуг тракторларның ам-даа 20 хуузу белен эвес болгаш андазыннарның —91, сеялкаларның—76, культиваторларның—70-не хуузу сөөртүнген.

Моон алгаш көөрге, часкы хову ажылдарынга белеткел дүвүрээзинниг байдалда туруп турар-дыр. Ук ажылдар эгелээринге чедир артыган эвээш хуусаада бүгү күштү, аргаларны мөөнөп турган, ёзулуг-ла шалыпчы ёзу-биле ажылдаары негеттинип турар. Органиктиг чемишчидилгелерни 20-ле совхоз сөөртүп турар, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта болгаш Дуржулга станциязында ажылдап турар «Сельхозтехниканың» тускай салбыры үгле 1.5 мүң тонна өдекти сөөртүкен. Өске бүгү ажыл-агыйларга өдек сөөртүр механизастаан звеноларның ажылын эжиждип, органиктиг чемишчидилгелер сөөртүрүн шапкынчыдары чугула.

Эрзин болгаш Өвүр районнарның бүгү совхозтары, С. К. Тока аттыг, «Ак-Туруг», «Чыраа-Бажы», «Шекпээр», «Большевик», «Тиилелге», «Найырал», «Коммунизминиң херели», «Кызыгаар», «Чодураа» совхозтар күрүне курнаарындан дыка хөй үрезинни сөөртүп алырын шалыпкын организастаар ужурлуг. Дыка хөй совхозтарда үрезиннер чажар кондициязынга четпес. Оларда үрезин арыглаар машиналар барынчангаш ажылды «Саян», «Улуг-Хая», «Революцияның чалбыжы», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Тээли», «Алдан-Маадыр», «Улуг Октябрь», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар, Дуржулга станциязы ышкаш ынчаар билдилиг организастаары негеттинип турар. Ол ажыл-агыйларда бүгү үрезинни чажар кондициязынга чедир арыглаан, бирги, ийнги класстың үрезиннери 40—80 хуу чедип турар.

Үрезин хораннаашкынын үгле Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарның ажыл-агыйлары чорудуп турар.

Ажыл-агыйларның ногаажылары парниктер белеткээринче орайтап кирген. «Барлык», «Кара-Хаак», ССРЭ-ниң 50 чылы, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар ногаа өстүрөө бригадалар тургузуп албаан. Ногаа культураларының үрезиннерин сөөртүп садарын респотребсоюзтуң садыг базазы озалдаткан.

Часкы хову ажылдарынга кирер машина-техниканың септелгезин дыка хөй совхозтар хожудадып турар. Эң ылаңгыя «Совет Тыва», «Дөң-Терезин», «Бай-Тал», «Х Улуг хураа» совхозтар ук техниканың үгле чартык хире кезиин септеп алган. «Коммунизминиң херели», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарда сеялкаларның септелгези кончуг оожум. «Шивилиг», «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтарда байдал база үстүнде эйыткан черлерден дээредевес.

«Сельхозтехниканың» септелге мастерскаялары техника селтээринин талазы-биле совхозтарга ам-даа багай дузалажып, тракторлар болгаш агрегаттар септээриниң дугайында ажыл-агыйлар-биле дугурожулгаларын иүүседирин үзүп турарлар. Суггат чорудар машина-техниканың септелгези база хожудан турар.

Дыка хөй совхозтарга ийи эзлчеглиг ажылдаарынга трактерист-машинистер, чолаачылар, чаашкынналдырып суггарар машиналар башкарыкчылары чедишпейн турар. Ылаңгыя «Тиилелге», С. К. Тока аттыг, «Шамбалыг», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарга ам-даа 30—70 механизаторлар херек.

Часкы хову ажылдарынга белеткелде бо бүгү четпестерниң кол-ла чылдагааны болза, райнуускомнарның көдээ ажыл-агый эргелелериниң, «Сельхозтехника» каттыжышкыннарның салбырларының, суггарылга системаларының эргелелериниң, ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш тускай эртемниглериниң талазындан ук белеткелди чогуур ейүнде болгаш шынарлыг чорударынче кичээнгейни кошкаткаанында, дээштиг хемчеглерни ап чорутпаанында. Ол ышкаш республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трези, «Сельхозтехника» каттыжышкыны, чамдык СЭКП райкомнары часкы хову ажылдарынга белеткел чорударын четпес организастап, оларны четпес контрольдап турарын айтыр херек.

Амгы үеде бүгү ажылды СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң «1978 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткелдиң болгаш ону эрттиреринің талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалынга дүүштүр чорудар. Бо хүннерде совхоз бүрүзү часкы хову ажылдарын эрттиреринің ажылчын планнарын болгаш технологтуг карталарын кылган турар үжурлуг. Апрель 20-ге чедир бүгү машина-техниканың септелгезин, үрезиннер сөөртүлгезин, белеткелин доозар. Өөренип турар механизаторларның, суггатчыларның аттестациязын чорудар, мастер-эдикчилерни четчелээр. Механизаторларны хөйү-биле часкы хову ажылдарынче хаара тудар. Ипатовчуларның дуржулгазы-биле комплекстиг отрядтарны тургузар. Кывар-чаар материалдарны четчир кылдыр курлавырлаар. Хову турлагларынга механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг бүгү бейдалдарны тургузуп, культура, эмчи хандырылгазын эки организастаар.

Социалистиг чарыштыг калбартып турган, часкы хову ажылдарынга белеткелди ыыска хуусаада доозуп, ону чогуур ейүнде, бедик агротехниктиг деңнелге эрттирери — тарзажылларның социалистиг хүлээлгезинде айытканы 260 мүң тонна тараады, хөй картофельди, ногааларны, мал чемин ажаап алырының кол магадылалы.

10-ГУ БЕШ ЧЫЛ: ажыктыг чорук болгаш цынар

КВАРТАЛДЫЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

Найысылалдың дыка хөй үеттүр бүдүрүүгелери онгу беш чылдың үшкү чылының баштайгы кварталының планныг онаалдаларын чедишкиниг күүсеткилээн. Оларның бирээзи — Кызылдың эът комбинаты. Бо бүдүрүүге январь-март айларда ниити продукция бүдүрерин 45 мүң, ону сайгарарын чеди мүн рублуге пландан ажыр боттандырган. Ол чедишкиннерни канчаар чедип алганын чугаалап бээри-биле ук комбинатта партия организациязының секретары Галина Васильевна АСТАФЬЕВАДАН биетиң корреспондентивис дилээн. Оон харыызын мооң адаанда парладывыс.

— Бо чылдың эгезинде бистиң комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш влбан-хаакчылары бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер болгаш ажылдың шыпарын экижидер талазы-биле социалистиг ажарыштыг калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын таныштыкаанар. Ол Чагааны цех, бригада, участок бүрүзүнге чугаалажыр, бедиткен социалистиг хүлээлгени ажылчын бүрүзү алган.

Ол ажылдың эки түңнелдери бо чылдың баштайгы айларындан эгелеп көстүп эгелээн. Мал согар, колбаса цехтери, аңгы-аңгы бригадалар, ажылчыннар планныг даалгаларын чедишкиниг күүсеткилээн. Оларның күш-ажылчы үлегери оскелерге салдарлыг болуп, план күүседдези дээш шимчээшкин комбинатка калбартан.

РСФСР-ниң Үндезин Хоойзузун солуларга парлап, радиога дамчыткан соонда эът комбинадының коллективи улам шудургу ажыл-ишки-биле аңаа харыылаарын хүлээгеп. Ону таныткан хуралдарга ажылчыннарның быжыг созу чаңгыс удаа эвес дыңналгылаан. Олар чаа Конституцияның төлевиделин чаңгыс кижи дер түүлдүүнүн деткээн болгаш ону партияның, чазактың ада сагыш салыышкыны ыыдыр көрүп, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче бүгү күжүн мооцээн.

Бо чылдың баштайгы кварталы төгүнгеп. Эът комбинадының ажылчыннарының соглээн созунуң түңнели үнгеп. Эрткен үш айда бүдүрүлгениң коллективи пинтилер-биле пландан ажыр бежен ажыг тонна эътти бүдүргеш— алган хүлээлгени ажыр күүсеткеш ол.

Комбинаттың цехтериниң аразынга калбарган чарышка В. Петухова удуртукан колбаса цехиниң коллективи тиилеп турар. Бо коллектив планныг онаалданың күүселдеазын чедип алыр дээш продукцияның шыварыынче кол кичээнгейни угландырып турар.

Комбинаттың мал согар цехи (начальниги М. Максименко) база мурнакчы коллективтериниң одуруунга кирген. Бо цехтың ажылчыннары январьның болгаш февральдың планныг даалгаларын ажыр күүсеткеш, мартта 400 тонна эът бүдүрер хүлээлгезин бо хүннерде ажыр боттандырган. Ынчангаш кварталда планын чедишкиниг күүсеткен.

Мындыг күш-ажылчы тиилелгелер бүдүрүлгеде күш-ажылдың хоочуннарының, шалыпчыларының ачызында чедип алдынып турар. Оларга Агрипина Идамешова, Калдар-оол Мөңделе, Чыскал-оол Иргит, Юрий Белкин болгаш өскелердаа хамааржыр. Бо эптер хүн үүүүн, ай планын чедишкиниг күүседиринден аңгыда аныяктарны күш-ажылга дадыктырар, оларга боттуг дуза көргүзер талазы-биле база идепкейлиг чоруун көргүзүп турарлар.

Онгу беш чылдың үшкү чылының баштайгы айларында чедип алганывыс бо чедишкиннер бистерни улам соруг киргген. Аңаа хей-аът кирген ажылчыннар бо чылдың планларын хуусаа бетинде күүдир сорулганы салганнар.

Енисейниң Ленин орденниг пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң ажылдакчылары онгу беш чылдың үшкү бо чылының эжиндириишкин сезонунга белен. Ол дугайын хемчилер апрель эгезинде рапорттааннар. Бо хүннерде республика найысылалыңдан ырак эвесте, Вавилин мугулдурунда, «кыштагда» бүгү хевирниң теплоходтары доштуң ажыттынарын манап, шуут беленниң шугумунда тургустунган.

Кышкы үеде теплоходтарның экипажтары септелгени болгаш эжиндириишкин сезонунга белеткел ажылдарын кылып турган. 1978 чылдың чайынында дыка хөй улус ажыл-агый чүүгүн, пассажирлерни сөөртүп чедирер ужурлуг. Оон хемчээли эрткен чылдыындан дыка хөй.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ГФР-ГЕ БААРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Германияның Федеративтиг Республиказының Президентизи В. Шеельдиң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының Федералдыг канцлери Г. Шмидтиң талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев албанның аян-чөвүүн кылып бо чылдың майның эгезинде ГФР-ге баар.

Красноярскиниң көвүрүглери

Енисейни кежир чаа көвүрүгү Красноярскиде тудуп эгелей берген. Хоорайның индустриалдыг ийи улуг районун ол көвүрүг тудуштурар. Чаа көвүрүгүн узуну 4,5 километр болур. Ону таварты трамвай оруу, автоорук эртер.

Красноярск бодунун көвүрүглери-биле сурагжаан. Оларның баштайгызы болур демиреорук көвүрүүн эрткен чүс чылдың төнчүзүнде тутkан. Ону Парижке болган делегей делегезинин алдын медалы-биле шаннаан. Автоорук кешкен ийнги көвүрүг база-ла хөвар дээн инженержи тулуг болу берген. Оон төлевилекчилериин болгаш тудугжуларының белүүнге ленинчи шаннадыг тывыскан.

А. ЩИГЛЕНКО,
СЭТА-ның корр.

Красноярск.

МААДЫРЛЫГ ЧОРУКТУҢ ДОКУМЕНТИЗИ

«Бичии чер» деп номда таңылбырлаан партийжи-политиктиг ажылдың айтарыгларының талазы-биле эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннары болган сүмелери шеригларга кижизидериниң болгаш өөредириниң сорулгаларын шиитпирлээринге коммунистерниң база политажылдакчыларының күчүлүг чепсээ болур. Москваның шериг округунуң болгаш ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң Москвага март 31-де «Бичии чер» деп ном талазы-биле эрттирген эртем-практиктиг конференциясының киржиччилериниң саналдарында ону онгалап демдеглээн. Ол конференцияга Новороссийск чоогунга Бичии черге дайын чылдарында тулчуп турган 18-ки армияның хоочуннары киришкеннер.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Леонид Ильич Брежневтиң алдарлыг дайынчы оруу, оон маадырлыг, эрес-дидим чоруу партияның, совет улустуң хөрээнге кызыгаар чок бердинин бараан болурунуң чижээ болур деп, конференцияга онгалап демдеглээн. «Бичии чер» деп сактыышкын болза, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында партийжи-политиктиг ажылдың дуржулгазын чогаадыкчы түңнээринге шылгарацгай салыышкын болур. Совет дайынчыларын туруштуг болгаш маадырлыг чоруун идепкейжи болган чаңгыс аай соруктуг партийжи-политиктиг ажылдың түңнели кылдыр Л. И. Брежнев бодунуң номунга чайыпланчаа-биле көргүскен.

Конференцияга Москваның шериг округунуң командылакчызы армия генералы В. Л. Говоров, округтуң политэргелелиниң начальниги генерал-полковник К. С. Грушевой, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин секретары А. Б. Чаковский болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан.

Леонид Ильич Брежневке чоруткан чагаага ханы өөрүп четтиришкинин болгаш «Бичии чер» деп номга бедик үнелээшкинин илереткен.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның культура кылдаанының эргелекчизи В. Ф. Шауро киришкен.

(СЭТА).

ТАРААА ШӨЛДЕРИНГЕ ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕР

Хову ажылдарының фронтуу сонгу чүкче улам-на ынайлап бар чыдар. Тараа чаштырылгазы Воронеж болгаш Саратов областарның кызыгаарынга чоокшулай берген. Ажыл-агыйлар күзүн тараан культураларга минералдыг чемишчидилгелерни чаштырып турар.

Бо чылын чурттуң чер ажылдакчыларынга 80 миллион тонна ажыг чемишчидилгелерни бээр. Ол болза эрткен чылдыындан үш миллион тоннага хөй деп, СЭТА-ның корреспондентизинге ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу дыңнаткан. «1978 чылды часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалында көдээ ажыл-агый-биле кады ажыл-агыйларга чогуур үезинде минералдыг чемишчидилгелер-биле хандырары база көрдүнген.

Химия үлетүрүүнүн хөй санныг бүдүрүлгелери чемишчидилгелерни пландан ажыр бүдүрүп үндүрери чедип ап турар. Оларының аразындан Воскресенскиниң «Минудобрение» бүдүрүлге каттыжыышкының, Новомосковскиниң болгаш Сонгу-Донецкиниң «Азот» каттыжыышкыннарын, өске-даа бүдүрүлгелерни алаар ужурлуг. Оларның коллективтери бешчылдың үшкү чылында күш-ажылчы эдлчегни шалыпчы ёзу-биле эрттирип, онаалдага немештир он-он мүн тонна «дужуткур чорукту витаминнерин» бүдүрүп үнүргеннер.

Химиктерниң продукциязын хөй-хөй ажыл-агыйлар чедишкиниг ажыглап келген. Чижээ, ажыл-агыйлар аразының кооперативтиг эгелерге организастан тургускан чүс ажыг агрохимпунктери Молдавияда ажылдап турар. Мындыг каттыжыышкыннар хөрээнге тук дээр чемишчидилгелер чаштырар бүгү ажылды боттарынга ап, бар курлавырларны эң дээре хуваарда ажы-агыйларга хуулаар.

Чемишчидилгелерни чаштырганындан ажык эң-не улуг болгун диже, ынчаргерге чемишчидилгени чогуур үезинде чаштырар херек. Четтиккейн барза, тараа шөлдери кургай өөр болгаш «дужуткур чорукту витаминнериниң» кужу коштай бээр.

Москва.

«КЫЗЫЛ СУББОТАНЫҢ» ҮЛҮҮНДЕ

Бо чылдың апрель 22-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның эгелээшкинин деткээн хурал «Трансельхозтехниканың» Кызылда транспорт бүдүрүлгезинге болган.

«Кызыл суббота» хүнүнге ук бүдүрүлгеден ниитизи-биле 400 кижи киржир. Оларның иштинде 140 чолаачы ол хүн 800 тонна ыныы-бүрү чүүктү сөөртүп, 100 мүн тонна-километрни эртер. Септекчилер 22 автомашинаның техниктиг ажаалдазын хандырар.

Коммунистиг субботник хүнүнде чолаачыларның бүрүн киржилгезин чедип алырда, апрель 22-де ажылдап шыдавайн баар хире кижилерниң дугайында штабка чугаалашкан. Мындыг чолаачылар «кызыл субботаның» үлүүн бо хүннерде-ле күүседип эгелей берген. Дортен хире чолаачы диспетчерскаяга кызыл демдектиг путевкаларны дужаатан. Оларның чээрби үжү камнап алган материалдары-биле ажылдаан.

Ю. ЕГОШИН.

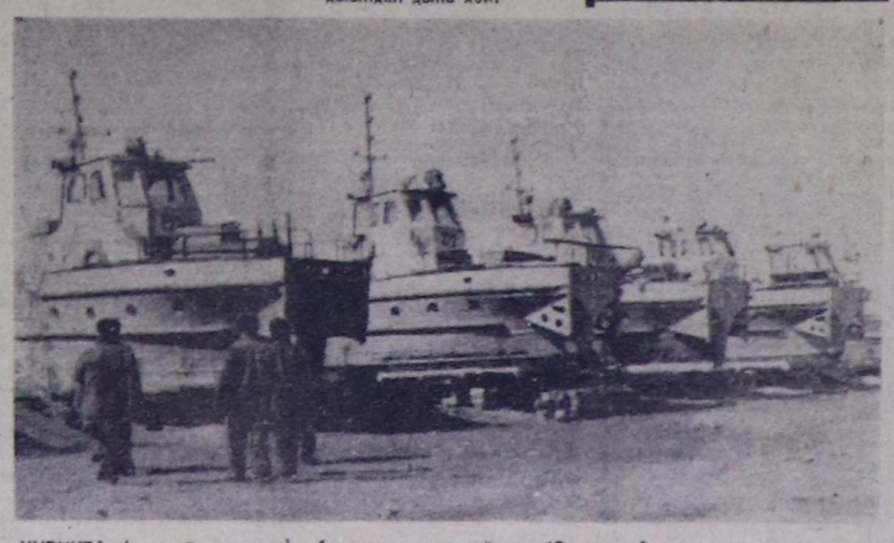

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талаже) бирги штурманнар В. Пронозин, Л. Лубошников, рулевойлар Ю. Боргоянов, К. Вяткин олар септелгени дооскан соонда.

Адаанда чурукта: хем флотилиязы эжиндириишкинге белен.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

Кызылдың № 4 хоорайның профтехучилищезинин чоогунда 59 аад чурттаар бажыңның тудуу дээрже бедип үүүп орар. Ында № 81 тудуг эргелелиниң Николай Купцов удуртукан комплекстиг бригадазы ажылдап турар.

Будүрүлгениң ажыктыын бедидер, ажылдың шынарын эжиждер дээш социалистиг чарыштыг калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле ук бригаданың коллективи таныышкан, чарыш тугун улам бедик тутkан. Оон түңнелинде бо коллектив эргелелдин тудуг бригадаларының аразында чарышка доктаамал тиилекчи боон келген. Бирги кварталда ук бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын 115 хуу күүсеткеш, мурнакчыларның одуруунга кирген.

— Бригада кежигүннериниң аразынга социалистиг чарыштыг дээштиг организастаан бис—деп, бригадир Николай Петрович чугаалады.— Оон түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар бис. Ылаңгыя РСФСР-ниң чаа Конституциязының телевидели-биле таныышканывыс соонда тудугжуларның күш-ажылчы идепкейн улам кедүрүнген. Чылдың баштайгы үш айының планныг онаалдазы чедишкиниг күүсеттинди.

Николай Купцовтуң бригадазының кежигүннери үүгле план күүселдезин чедип алыры-биле кызыгаарлаттынмаан. Олар кылган ажылдың шынары дээш база күжениишкинни үндүрүп турар. Ынчангаш социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде кижи бүрүзүнүн кылган ажылының шынарын база барымдаалаар. Бригада план күүселдезин боттандырар болгаш ажылды шынарлыг кылыр талазы-биле даарелерниң одуруунда санаттынып турар.

Д. ИРГИТ.

Төрээн чуртувуста

● **МОСКВА.** Тараа, мал чеми болгаш есие-даа культураларның 150 ажыг чаа сорттары конкурс шылгалдазын эртикеш, чурттуң шелдеринге естүрер эргени алган. Ол чаа сорттарны райончудуп тарыыр дугайында шиитпирни көдээ ажылагай культураларының сорттарын шенээр талазыбиле күрүне комиссиязы март 30-де хүлээп алган.

Күзүн чажар «Белоцерковская-117» деп кызылтас сорту гектардан-на 75 центнер дүжүттү алыр аргаы берип турар. Күзүн чажар «Одесская-66» деп чаа сорт база-ла гектардан 75 центнер дүжүттү бээр аргалыг. Чазын чажар кызылтастың 11, арбайның—7, кукуруза хаймактарының—8 чаа сорттарын бистиң чуртувуска бир-ле дугаар тарыыр.

* * *

● **КОРОСТЕНЬ (ЖИТОМИР ОБЛАСТЬ).** СЭТА-ның корреспондентизи А. Янушевскийниң дамчыдып турары болза, хөвең аргыыр фабриканың аргынчызы А. А. Морозова беш чыл эгезинден бээр чеди чылдың нормазын чедиишкиниг күүсеткенинге коллектив кежигүннери, ооң арызында Николай Островский аттыг библиотеканың ажылдакчылары изиг байыр чедирген. Алевтина Александровна Морозованың күшажылчы чедиишкинни чедип алырынга библиотека ажылдакчыларының дузазы база бар. Алевтина Александровна библиотекага үргүлчү кээп, чурттуң хөй станоктарда ажылдап турар мурнаычыларының дуржулгазын кызымаа-биле өренип ап турган. Мурнаычыларның адрестерин ол номчардан билип ап, оларже чагаа бичип, дуржулганы шиңгээдип ап келген. А. Морозова амгы үеде 13 машинада ажылдап турар.

* * *

● **МОСКВА.** ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинде «Совет эрге-чагырганың чылдарында ада-чурттуң селекция чедиишкиннери» деп делгелгени «Тараа» деп павильонда алыктан. Ында янзы-бүрү культураларның хевирлерин делгээн.

Ада-чурттуң селекция ажылы 1921 чылда ажылдап эгелээн, ынчаарда Владимир Ильич Ленин күрүненің үрезин ажылын план өзүгаар чорудар болгаш бедик сорттуг культураларны тургузар талазы-биле Декретке ат салган. Кайгамчыктыг совет эргенденнерниң селекция ажылдарынан аңгыда, селекция-үрезин ажылын хол киржилгези чонка чорудар бедик бүдүрүүчүлүг машиналарның комплекизин, амгы үеник эртем аппаратураларын ында база делгээн.

* * *

● **ДНЕПРОДЗЕРЖИНСК.** (Днепропетровск область). Днепропетровскиниң Ф. Э. Дзержинский аттыг металлургия заводунда күчүлүг кислород-конвертор комплекизин тудуп эгелээн. Ооң баштайгы эзлээ бо бөш чылда ажыглалга кирер болгаш чыл санында-ла 2,8 миллион тонна канны бүдүрер. Апрель бирде «Дзержинскстрой» трестиң тудугжулары комплекстин кол агрегаттарының — конверторларын таваанга баштайгы кубометр бетонну салган.

Чаа тудуг—кара металлургияның хоочуну боп турар ол заводту үндезини-биле чаарыының кол үе-чадазы болур. Домень болгаш кан эзилдирер чорудуушкуннарны интенсификастаар сорулга-биле кислород ажылдап кылыр үш блоктуг станцияны тудуп турар. Ооң баштайгы блогун тудуп доозуп турар, ол блок домень печкаларынче шакта 35 мүн кубометр кислородту бээр. Ооң түнелинде шой эзилдирери чылда 300 мүн тоннага көвүдээр.

ШИНЧИЛЕЛДЕРНИҢ ТҮҢНЕЛИ

• Төрээн чуртка-эки шынарлыг хөй дүк •

Хой дүгүн лабораторияга шинчилээрин Тываның көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының мал ажылының кылдизи чорудуп турар. Чинге-нарын дүктүг хойларның дүгүн анализтеп коор талазы-биле дөрт чылда чоруткан ажылдың түңнелдери бо үүлде кирген. Хой дүгүнүң чингези болгаш быжы кандыг байдалдыг болуп турарыл дээрзиниң дугайын мында чугаалап турар.

Дүктүң чингезин микроскоптуң, а ооң быжын ДШ-3 аппараттың дузазы-биле шинчилеп көрген. Ук ажылды мал ажылының Бүгү-эвилел эртемшинчилел институдунуң методикалы-биле кылган. Чинге-нарын дүктүг хойларның янзы-бүрү назы-харлыг болуктериниң дүгүн лабораторияга шинчилеп коорге, ылаңгыя тогду хойларның дүгү чингелеп база быжы кошкан турар болганы илерээн. Республиканың көдээ ажыл-агый органнарының талазыдан чогуур хемчеглерни алырының эргежок чугулазын шинчилелдериниң түңнелдери көргүзүп турар. Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, хураганнарны незинден үзер үезинден эгелээн, 18 ай назылыпта чедир шын азырап остүрериниң талазы-биле хемчеглерни алыры эргежок чугула. Ол үениң дургузында хураганнарны түс-тузында нормалаан чемгерилге-биле хандырар, оларны ажаап-тежээрин экижидер херек. Ол ажыл хойларның назы-хар болуктерин барымдаалап турган чемгериниң нормаларын шын аайлап таарыштырарын харылаар совхозтарның кол специалистериндер бүрүнүбиле хамааржыр. Ылангыя аныяк хойларның дүгүнүң чингелээрин база быжының кошкаарын эвээжедир болгаш ону болдурбас чорукту ынчаар чедип ап болур

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

ИНДИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

БХАТИНДА. Индияның Коммунистиг партиязының XI съездизи бодунуң ажылын уламчылаан. ИКП-ниң Национал Чөвүлелиниң секретары Б. Гуптуң делегей байдалының дугайында болгаш партияның политиказының дугайында кылган илеткелин индий коммунистерниң дээди шуулганы улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Делегейниң революстуг чорудулгазының чарылбас бүгү кезектериниң—социализм чурттарының, национал хосталга күштериниң ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкиниң чаңгыс эвин улам ыцай быжыглаарының эргежок чугулазының дугайында айтырыгны делегейде байдалдың хөгжүдези чаа күш-биле сала берген деп, илеткелде демдеглээн.

Социалистиг делегейде кол черни Ленинниң улуг партизынга — СЭКП-ге удурткан Совет Эвилели ээлеп турар. Ынчангаш империализм болгаш реакция боттарының халдаашкыннарын чүүүн-даа мурнунда Совет Эвилелиниге удур чорудуп турар. Антисоветизмге удур демиселди маоизмге удур демиселден чарып болбас. Бодунуң эрткен съездизинге ышкаш, маоизмни ИКП марксизм-ленинизмден болгаш пролетаржы интернационализмден шуут ойталаашкын кылдыр көрүп турар деп база катап медеглээн.

«Еврокоммунизм» деп адаар хевирге суртаал чорудуп турар үзел-бодалдар-биле индий коммунистер чөпшээрешпес деп илеткелде ооц ыцай айыткан. Ол үзел-бодалдың вентередикчилери марксизм-ленинизмни хажыдып, ооц чамдык хоойлу ёзугаар түүлдерин, пролетарпат күрүнезинин, пролетаржы интернационализминиң эргежок чугулазын болгаш өске-даа ындыг түүлдерни хүлээп көрбейн турар.

Индияның Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле пайыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылаалаларын улам ыцай быжыглаарының база калбартырының онза чугулазын плеткелде айыткан.

ТАЙБЫҢ ХЕРЕК

АММАН. Бегинниң эжелекчи политиказынга удурланган митинг Тель-Авивке болган. Аңаа 30 муң хире кижи киришкен. Митингиин «Тайбың херек» деп лозуң-биле израиль шеригниң хоочуннарының шимчээшкини организастан чоруткан. Митингиге түүе чугаалааннар Бегинниң чазаанның политиказын тайбыңче орукка моондак кылдыр үнелеп көргеш, ону шыңгыы шүүмүүлээннер. Израиль улуска эжелеп алган черлер эвес, а тайбың херек деп, олар медеглээнер. Митингиниң киржикчилери Бегинге удурланыышкын чагаазын чоруткан. Аңаа хөй муң кижи ат салган.

НАЦИОНАЛ ФРОНТ — КАТТЫШКАН ПОЛИТИКТИГ ОРГАНИЗАЦИЯНЫҢ ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

АДЕН. Национал фронт — каттышкан политиктиг организацияның ТК-ның пленуму аңаа болган. Пленум чурттуң саңхөө болгаш экономиктиг байдалының айтырыгларын, а ол ышкаш 1978 чылда күрүне бюджединиң төлевилелин чугаалажып көрген деп парлап үндүрген дыңнадыгда айыткан. Экономиктиг болгаш социал кол чаартылгаларны боттандырып чорударынга, чурттуң экономиктиг долу хамаарышпас чоруун чедип алыр арганы берген национал экономиканы удуртур талазы-биле Национал фронт — каттышкан политиктиг организацияның ажылчорудулгазын пленум түүлдүг деп көргеш. Күрүне секторунуң ролюнуң улуу-биле өскенин, экономиканың кооперативтиг секторунуң быжыкканын, бүдүрүлгенин пинтя-ленинниң улгатканын демдеглээн.

СОҢГУЛДА КАМПАНИЯЗЫНЫҢ ЭГЕЛЕЭНИ

КАРАКАС. Венесуэлада соңгулда кампаниязы албан ёзузу-биле эгелээн. Бо чылдың декабрь 10-да болур бүгү-нинти соңгулдаларга республиканың чаа президентизин, а ол ышкаш конгресстың база эргечагырганың чер-чер органнарының чаа составын соңгуур. Ол черниң парлалгазының демдеглеп турары-биле алырга, соңгулдаларга кол демисел буржуаз нин улуг партияларның — демократтыг хөделишкин дээр чагыргыкчы партия биле оппозистиг социал-христиан Копей партияның аразында болур.

ГКП-НИҢ БАШТААР ЧЕРИНИҢ ПЛЕНУМУ

БОНН. (СЭТА). Герман компартиянын Баштаар черинин эдлчеглиг пленуму Дюссельдорфка болган. Пленумнуң киржикчилери боттарының эргелери дээш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының демисели-биле коммунистерниң эн-сеткил каттыштырылгазының дугайында база партияның хүрээлеңинге чаа кежигүннерни хазра тударының талазы-биле кампанияның түүнелдериин дугайында ГКП-ниң Баштаар черинин Президиум кежигүнү К. Фричинин отчёдун дыңнааннар.

Ангы талазы-биле тулчуушкуннарга Герман компартиянын кандыг чугула рольду ойнап турарынга боттарының эргелери дээш демиселдя чорудуп турар ГФР-ниң ажылчын ангызының талаалекчилери бө хүннерде бүүрээннер деп, К. Фрич онзалап демдеглээн.

Партияга чаа кежигүннерни дээра тударының дугайында айтырыгны чугаалап тура, компартияга 5 муң ажыг кижи кирген деп, илеткелчи дыннаткан. Колдуунда-ла ажылчын болгаш студент аныяктарның төлээлекчилери партияга немешкен.

ГКП-ниң чаа программазының төлевилелиниң дугайында дискуссияның чамдык айтырыгларының талазы-биле илеткелди партияның Баштаар черинин Президиум кежигүнү В. Герис кылган. Дискуссия үезинде программаның төлевилелин партияның кежигүннери чаңгыс үн-биле түүлдүгзүүп көргеш, өннүктериниң болгаш чаңгыс аай үзелдиглериин улуг соңуургалын база чагырыкчы бөлүктериин дүвүрээшкинин болдурган деп, ол демдеглээн. Ол чөрүк болза партияның шын орукта турар турарының эң эки бадыткалы болур деп, В. Герис онзалап демдеглээн.

Пленумга ГКП-ниң Даргазы Г. Мис түүнел сөс ап, түүе чугаалаан. Бодунуң социал болгаш экономиктиг амылыралында база даштыкы политиказында эң чугула соруглалар ГФР-ниң мурнунда турып турар деп, ол демдеглээн. Ол чөрүк партияның мурнунга политика, идеология болгаш тактика талазы-биле чаа соруглаларны салып турар.

Делегейде чавырлыышкын чорудулгазының эки түүнелдерин онзалап демдеглевишаан, Белград ужуражыышкынының чедишкинниг дөстуруунга ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның күжениишкиннериниң улуг идиглиг болганын, ол ышкаш чеңгелениишкинни дүжүрериниң талазы-биле оларның чаа эгелекчи саналдарын ГКП-ниң Даргазы онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның чорудуп турар политиказынга боттуг саналдарбиле харылаларынче ГФР-ниң чазаан ол кыйгырган.

ҮҮЛГЕДИГЛЕР

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң эжелекчи шериглери Мурнуу Ливанда эжелеп алганы девискээрлерде далаштыы-биле быжыгланын турар. Ооц кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, израиль шериг эргечагырганнары мурнуу районнарда чер болганда комендант шагын болгаш кол-кол оруктарда хыналда-эрттирилге пунктуларын тургускан бөөн турар. Шаажылакчыларның тускай отрядтары тайбың чурттакчыларны массалыы-биле чаңдып, тулуп хоругдап турар. Мурнуу Ливан суурларның аразынга кандыг-даа харылзааны үскен.

Израильдер Ятыр деп суурга 30 хире бажыңнарны чаза тевискен болгаш Удурланыышкынның палестин шимчээшкини-биле харылзаалыг деп буруудаткаш, өлөөн каш чурттакчыларны боолап каан. Кана деп суурга бүдүн кварталды үрегдээш, ооц чурттакчыларын тудуп хоругдаан. Эжелеп алышкынга удурланыр болгаш «Мурнуу Ливанның армиязы» дээр далаш-биле тургузуп турар чалча шериглерге киреринлеп ойталаан бүгү кижилерни израиль шериглер үзүткаар апаар деп, Мурнуу Ливан районнарның чурттакчыларынга израиль командылал сагындырган.

Эжелеттирген девискээрлерде израиль шериглерни болгаш шериг техниказын немей октап турар. Израиль ужар үүл разведка ужудуушкуннарны чүгле Мурнуу Ливан районнарда эвес, харын чурттуң төп кезиинде доктаамал кылып турар.

А. БОРИСОВ.

ЧӨПТҮГ ДЕМИСЕЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тайбың, бот башкарныга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш Палестинаның араб улузунуң чөптүг демиселин Совет Эвилелиниң принципиалдыг болгаш чайгылыш чок деткип турарынга бедик үнелээшкинни Палестинаны хостаар организацияның күүскомунуң даргазы Я. Арафат берген. «Мээң чоокта чаа Москвага чорааным болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев-биле ужуражыышкын бистиң чөптүг хөрөвисти Совет Эвилелиниң деткип турарын база катап бадыткаан» деп, ол медеглээн.

1967 чылда эжелеп алганы араб бүгү девискээрлерден Израильдиң үнген турарын көрүп турар КНО-нуң резолюциязын долу хемчээлге күүседиринин эргежок чугулазын болгаш бот башкарыр эргени база хамаарышпас күрүнеин тургузарын кириштир араб палестин улустуң эргелерин хүлээп көөрүп Эй-би-си деп телевидение компаниязының воскресеньеде кылганы «айтырыглар болгаш харыылар» деп дамчыдылгазынга түүе чугаалаан, Я. Арафат демдеглээн.

ПХО-нуң (Палестинаны хостаар организацияның) даргазы палестин улустуң бот башкарныга удур чорудуп турар АКШ-тың политиказын шыңгыы буруу шапкан. Каттышкан Штаттар «палестин улустуң дүрүм ёзугаар чүткүлдерин тооп көрбейн турар болгаш бот башкарылгага чарылбас эргелерин хүлээп көрбейн турар» деп, Я. Арафат айыткан.

Чоокку Чөөн чүк талазыбиле 1977 чылдың октябрь 1-де совет-америк кады кылган медегелеге чогуур үнелээшкинни бергеш, АКШ Израильдиң контрольдап турары сионисчи бөлүктериниң ыйыышкынына таварышкаш, палестин улуска бот башкарыр эргени бөөр дугайында ук документтиде айыткан түүлдерден ойталай берген деп, Я. Арафат демдеглээн. Ол, израиль-египет сепараттыг чугаалажыышкынарны шыңгыы шүүмүүлээн болгаш АКШ «тайбың» дугайында чугаалажыышкынларга чагдыып алган, Израильге амгы үениң боо-чепсээн, ооц иштинде «Фантом» дээр реактивтиг самолёттарны, ракета дажыыр танкыларны, өске-даа чепсектерни берген, а ол ышкаш Израильдиң чагырыкчы болүктериниң кожазы араб күрүнелерге удур агрессчи болгаш эжелекчи политиканы чорударын болдуруп турар политика, экономика, сац-хөө деткимчезин көргүзүп турарын айыткан.

Израильдиң эжелеп алганы Мурнуу Ливанда байдал дугайын чугаалаан, Я. Арафат израиль шериглерни эжелеттирген диван девискээрден үндүрер, аткылажыышкынны соксадыр дугайында Айылчок чүк чорук Чөвүлелиниң резолюциязын доп-дораан күүседирин негээн. Израильдиң Ливанга удур халдаашкынының сорулгазы болза Удурланыышкынның палестин шимчээшкинин узуткаары турган деп, ол чугаалаан. Ынчалза-даа палестин революциязы бөөй турдуп шыдавас деп, ол чугаалаан. Палестинаның араб удузу ПХО-нуң удуртулгазы-биле бодунуң чөптүг хөрөөнге тиилелгени чедип алырынга шиитпирлиг.

ЭФИОПИЯНЫҢ ТУРУЖУ

АДДИС-АБЕБА (СЭТА). Эфиопияның мурнуу-чөөн районнарынга Сомалиниң «үзүктел чок хоралакчы ажыл-чорудулгазын» Эфиопияның даштыкы херектер министерствозу шиитпирлии-биле буруу шапкан. Бо хоралакчы түүлдер бодунуң эжелекчи чүткүлдериинден сомали удуртулганын ойталаанын херечилеп турар деп документтиде айтып турар.

Сомалиниң девискээр талазы-биле бүүн-бүдүн турарын үрээр күзел чогуп Эфиопияның чазаа чаңгыс удаа эвес болгаш быжыы-биле медеглеп келген. Эфиопия бодунуң кожаларыбиле тайбың чурттаарынга чүткүлдүүн чайгылыш чок көргүзүп келген. Ынчалза-даа сомали удуртулга бодунуң эжелекчи планнарындан ойталаваан болгаш хоралакчы чорудулгаларның дузазы-биле хөөзүрээрынга чедирер дайынны Эфиопияга чарлаан бөөп турар. Эфиопия улус ооц-биле кажаандаа эптешпес.

«Сомалиниң талазындан кылып болгу дег чаа чөнгээлерге хамаарыштыр оваарымчалыг болур талазы-биле Эфиопияның шиитпири бар-даа болза байдалдың негеп кээри дүрүм ёзугаар хемчеглерни алыр ужурга таваржыр бие» деп даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде демдеглеп турар.

Эфиопияның даштыкы херектер министри Феллеке Гедле-Гиоргис Кениянын даштыкы херектер министри М. Вайякибиле аңаа чугаалажыышкыннар кылгаш, Африка рогунуң районунга тайбыяны чогумчуларының негелделерин айыткан. Ол негелделерге хамааржыр чүүлдер болза: Эфиопияның болгаш Кениянын девискээрлериниң чарылбас кезээ болур Джибутиге негелдезиндеп Сомалиниң доп-дораан чугаа чокка ойталаары, КНО-нуң болгаш АЧО-нун (Африканың чаңгыс эп организациязының) принциптерин чүүн-даа мурнунда кожаларының иштики херектеринге холгаарлавазының дугайында принциптерни сагыырынга белен болуру, делегей маргылдааларын шиитпирлээрде күш ажыглавас дугайында байырлалдыг хүлээлгени алыры болгаш адактың сөөлүнде Эфиопияга сомали агрессиянын чедиргени каража-когаралды саат чокка эгидип, төлээри бөөп турар.

Сомалиге «камгаланыр чепсекти» бөөр дугайында АКШ-тың планын министр шүүмүүлээн болгаш чепсекти ынчаар бөөрин агартып болбас, түүе дизе Сомалиниң кайы-даа кожаларын агрессчи бодалдыг деп буруудап болбас дээн.

Кениянын даштыкы херектер министри түүе чугаалаан, Африка күрүнелериниң девискээр аайы-биле бүүн-бүдүн турарының принциптерин камгалаарынга Кениянын шиитпирлиин айыткан болгаш Азия-биле байдалды чепсек күжүбиле өскертир дээн кандыг-даа орадаажыышкынга ооц чүрү удур туржур дээрзин демдеглээн.

Англияның хөй-ниитизиниң негелделери турбуже, НАТО-нуң удуртулгазының айтыышкыны-биле чагырыкчы бөлүктер шериг бюджедин улгаттырарын планнап турар.

Чазактың камгалал айтырыгларының талазы-биле чоокта чаа парлап үндүрген «Ак номундан» илереп турары болза, 1979-80 саң-хөө чылындан эгелээш шериг хереглелдерингe чүрттүң чарыгдалдары чыл бүрүде-ле ортумаабиле үш хуу өзер. Ооц дараазында саң-хөө чылында Англияның чарыгдалы тайбың үеде зң бедик деңнелге чедип, 6919 миллион фунт стерлинг апаар. Херек кырында шериг бюджеди ооц-даа улуг болур, түүе дээрге даштыкыже боочепсек садарындан база өскедаа үнер дөстерден камгалал министерствозунга немелде өрулгалар база кирер.

ЧУРУНТА: эдлчеглиг шериг өөредилгезинин үезинде. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАНДЫРЫЛГАҢАР КАНДЫГЫЛ?

КОЛЛЕКТИВТИҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМЫ

Бай-Тайга районнуң төвү Тээли суурнуң кол кудумчуларының бирээзин Карл Маркстың ады-биле адаан. Суурну чаа-ла үндезилеп, тудуг-суурун тудуп эгелеп турар үеде, ооц бо кудумчузунга од атты тывыскан. Шаг-үе, амыдырал-чурталга чаңгыс черге турар эвес. Ооц бөөр дыка-ла хөй чылдар солушкан болгаш суурнуң амыдыралында улуг-улуг өскерилгелер болгулаан. Ынчан-на аңаа тарып олурткан тарымал үнүштер, ылаңгыя теректер улуг кылдыр өзүп келген, чаңгыс аай одуруглай чыскаалыпкан, суурнуң кудумчузун улам-на көрүштүг кылдыр аян кирип турар. Чылын, тарымал үнүштерниң бүрүлери чаа-ла погаарарып, четчип келгенде, кудумчуну куду көөрге, ногаан, магалыг-ла.

Суурнуң кол кудумчузу бо болганда Тээли көдээ Совединиң районнуң амыдырал хандырылга комбинадының, суд, прокуратура черниң, улус өөредилге киллизиниң бажыңнары болгаш өскедаа албан организация черлери колдуу-ла мында.

Бо-ла кудумчунуң ортаа үезинде, даштын агарты чугайдап каан, ак-көк эжиктиг чаңгыс каът бажың бар. Ол болза районнуң төп үлетпүр бараанларының магазинин. Карл Маркс кудумчузунда хайымнар черлериниң бирээзи-даа ол. Хүннүң-не, эртенден кежээге чедир, магазиниң эжиин садын алыкчылар амыратпас.

Магазинде ийи салбыр бар. Бо коллективтиң салбырларының кайызының-даа ажылы эки. Белен хептер садар салбырның ажылын хоочун садыгжы, коммунист Сонам Иргитовна Тапа удуртуп турар. Галантерея салбырын садыгжы Ортаат Күжүгетовна Болатмаа эргелекчилеп турар. Бо коллектив онгу беш чылдың ийиги чылы—1977 чылда райпонуң магазиниериниң ортузунда калбарган чарышка идепнейдиг киржип, Улуг Октябрьның юбилейинге төлептиг ужуражыр дээш алган бедиткен социалистиг хүлээлгезин бүгү көргүзүүлер талазыбиле эки күүсеткен. Тодаргайлаарга, 240 муң рубльдиг бараанын сайгарар планын одар херек кырында 263 муң рубльге сайгарып, үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын 106 хуу күүсеткен. Магазиниң коллективи райпонуң магазиниериниң аразында чарлаттынган социалистиг чарыштың негелделерин чедишкиниг күүсеткеш, эрткен юбилейзиг чылдың түүнеди-биле аңаа тиилекчи болган болгаш магазиниер аразында шилчип чоруур Кызыл тукту чаалап алган. Коллективтиң күш-ажылчы бо чедишкини—ында ажылдап турар бүгү садыгжыдарның кызымак ажылының түүнели. Салбырлар эргелекчилери С. Тапа, О. Болатмаа олар «1977 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектери-биле шаңнатканнар. Магазиниң садыгжылары комсомолчу кыстар Л. Монгуш, М. Салчак олар кады ажылдап турары хоочун садыгжыларның үлегер-чижээ-биле садыгларының чаа арганларын шиңгээдип албыдаан, мергежилин бедидип, макталдыг садыгжыларның одуруунда киргеннер. Эрткен юбилейлиг чылда бүдүрүлгечи эки көргүзүүлерлиг ажылдааны дээш, ук магазиниң садыгжыларынга коммунистиг күш-ажылдың колдективи деп бедик атты тывыскан. Олар ол хүндүлүг атты шалыпчы күш-ажылы-биле чедип ап, аңаа төлептиг болганнар.

Садыг шүүмүнүң ажылдакчыларының мурнунда кол соруглга болза садыгның культуразын бедидип, чонуң бараанга негелде-хереглеанын улам четче хандырары. Тээли суурнуң үлетүр бараанларының магазинин колдективи ол соруглганы хүн бүрүде ажылынга удуртулга болдурган ажылдап турар. Магазинде бараанларның ассортиментизин байлак. Белен хептер садар салбыр бараанны садып алыкчы боду шилип алыр арга-биле ажылдап турар. Магазинде садыглаар шолдүн хемчээли бичиндаа болза, садып алыкчыга бараан шилип, хемчээн коорунге бүгү-ле таарымчалыг байдал ында тургустунган.

Магазиниң садыгжылары онгу беш чылдың үшкүүн шалыпчы күш-ажылдың чылы кылдыр чарлаанынга сорук кирип, 1978 чылда бедиткен социалистиг хүлээлгенин алган. Бо чылдың үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын декабрь 28-те күүседип, садыгның культуразын бедидери, ажылга чаа деңнилгелиг аргаларны ажыглаары—хүлээлгеде чугула черни эдлеп турар. Ооц күүселдезин чедип алыр сорулганы салып, ук магазиниң садыгжылары «чаңгызы хөйү дээш, хөйү чаңгызы дээш» деп кыйгырыгны удуртулга болдурган ажылдап тураралар. Бо эрткен айларның бараан саарылгазының планын магазиниң садыгжылары багай эвес көргүзүүлерлиг күүсеткен.

Бараанларны четчеләр айтырыгже садыгжылар чугула кичээнгейни угландырып турар. Райпонуң товароведтерби-биле харылзажып, чагыларны доктаамал берип, эргежок чугула бараанларны четчеп ап турарлар. Садып алыкчыларның кирген чагыларының күүселдезин садыгжыларның чедип ап турары-даа ында.

Бо коллективтиң хоочуннары Сонам Тапа биле Ортаат Болатмаа олар садыг шүүмүнга он ажыг чылдарда ажылдап келгеннер. Олар ол үеним иштинде ак сеткилдиг ажылдан, чонуң садыг-биле хандырылгазын экижидер дээш билип, күжүн ханам чокка берип, чонунга төлептин-биле бараан болуп чоруурлар. Ынчангаш эки ажылдыг садыгжыларны чаңгыс чер чурттуглары хүндүлээр.

Тээли суурнуң холушкан бараанар садымының коллективи бо хүннерде онгу беш чылдың үшкү чылының бирги кварталын бедик көргүзүүлерлиг доозуп, шаңнатканы Кызыл тугун салбас сорулгалыг кызымак ажылдап турар.

И. СЕДИП-ООЛ.

ЧЕЖЕ СПЕЦИАЛИСТ ХЕРЕГИЛ?

ПМА-ның корреспондентизи Аркадий Кудрянның айтырыгларынга ССРЭ-ниң Күрпланының специалистер белеткээр килдизинин харыысалгалыг ажылдакчызы Анатолий ШУРУЕВ харыылап тур.

— Беседаны чамдык чурагайлардан эгелээрин күүсэн ийин мен. ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң сан-медээлерин ёзугаар алырга, чуртта ажылдап турар инженерлерниң саны АКШ-та оларның санындан үш ажыг катап ажып турар. Бисте специалистерни кедергей хөйнү белетнеп турар эвес ийнен, оларны артыкка белеткелтериниң айыылы туруп келбес ийнен?

— Бир эвес ниитизи-биле көөр болза, ындыг янзылыг айыылзыныышкынарны барымдаазы чок. Харын мырынай чоокка чедир-ле дээди болгаш ортумак тускай эртемниг специалистерни белеткээри улус ажыл-агыйының чамдык алыларының оларга негелдехереглелинден хөжүлап турган. Ол, чижээлээрге, инженер-тудугжу, инженр-энергетик ышкаш, ындыг тускай эртемкерге хамааржыр. Кедээ ажылагыйга ажылдаар хөй-хөй специалистерни база оларга немеп болур. Ынчангаш 1965 чылдан 1975 чылга чедир дээди өөредилге черлериниң хүүдүскү салбырларына хүлээп алыышкынны тудуг тускай эртемниң талазы-биле 2 катап, инженерлер-энергетиктер белеткээриниң талазы-биле 2 катап, кедээ ажыл-агый тускай эртемериниң талазы-биле 46 хуу көвүдеткен. Ол хемчеглер бо талазы-биле специалист кадрларның чедишпес чоруун дыка кызырар арганы берген.

Чедишпес тускай мергежилдер талазы-биле дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынны соолгу чылларда көвүдеткеш-биле чергелештир кадрлары четчир кылдыр белеткеттинген ындыг адырларга специалистер белеткээрин бистиң чуртувуска кызырган. Чижээ, геологияның, даг болгаш нефть үлетпүрүнүң, машина тудуушкунунуң, инженер-экономиктиг болгаш ниитилел профильдиг чамдык тускай мергежилдиг, инженр-энергетик ышкаш, ындыг тускай эртемкерге хамааржыр. Кедээ ажылагыйга ажылдаар хөй-хөй специалистерни база оларга немеп болур. Ынчангаш 1965 чылдан 1975 чылга чедир дээди өөредилге черлериниң хүүдүскү салбырларына хүлээп алыышкынны тудуг тускай эртемниң талазы-биле 2 катап, инженерлер-энергетиктер белеткээриниң талазы-биле 2 катап, кедээ ажыл-агый тускай эртемериниң талазы-биле 46 хуу көвүдеткен. Ол хемчеглер бо талазы-биле специалист кадрларның чедишпес чоруун дыка кызырар арганы берген.

Чедишпес тускай мергежилдер талазы-биле дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынны соолгу чылларда көвүдеткеш-биле чергелештиргеш, ортумак тускай өөредилге черлерин 7 млн. специалист доозуп үнген. Тоску беш чылда 9 миллионну белеткээн, оларның аразында дээди эртемниглер—3,4 млн. кижи. Ону беш чылда улам өзүлделиг болур: дээди болгаш ортумак тускай эртемниг 9,6 млн. специалистерни белеткээр.

— **Специалистер белеткээрин планнаарының ниити принциптери кандыгыл?**

— Бүдүрүүшкүнүң планныг үзүртүрүн бистe бүгү чурттуң хемчээли-биле-даа, түс-түс экономиктиг районнарның, ажыл-агый каттыжыышкынларының болгаш бүдүрүлгелерлиин хемчээли-биле-даа боттандырып турар. Планнаашкынның функцияларын дараалаштыр: бүдүрүлгелерден болгаш өөредилге черлеринден эгелээш, үстүкү күрүне органнарынга чедир — ажыл-агый механизминин бүгү звенолары күүседип турар.

Кайы-бир бүдүрүлгеге, адырга, ниитизи-биле чуртка специалистерниң кайы хире неттинин турарын билип алыыдан ажыл эгелээр. Ынчангаш улус ажыл-агыйының кадрлар белеткеттинген ындыг адырларга специалистер белеткээрин бистиң чуртувуска кызырган. Чижээ, геологияның, даг болгаш нефть үлетпүрүнүң, машина тудуушкунунуң, инженер-экономиктиг болгаш ниитилел профильдиг чамдык тускай мергежилдиг, инженр-энергетик ышкаш, ындыг тускай эртемкерге хамааржыр. Кедээ ажылагыйга ажылдаар хөй-хөй специалистерни база оларга немеп болур. Ынчангаш 1965 чылдан 1975 чылга чедир дээди өөредилге черлериниң хүүдүскү салбырларына хүлээп алыышкынны тудуг тускай эртемниң талазы-биле 2 катап, инженерлер-энергетиктер белеткээриниң талазы-биле 2 катап, кедээ ажыл-агый тускай эртемериниң талазы-биле 46 хуу көвүдеткен. Ол хемчеглер бо талазы-биле специалист кадрларның чедишпес чоруун дыка кызырар арганы берген.

— **Специалистер белеткээрин планнаарының ниити принциптери кандыгыл?**

— Бүдүрүүшкүнүң планныг үзүртүрүн бистe бүгү чурттуң хемчээли-биле-даа, түс-түс экономиктиг районнарның, ажыл-агый каттыжыышкынларының болгаш бүдүрүлгелерлиин хемчээли-биле-даа боттандырып турар. Планнаашкынның функцияларын дараалаштыр: бүдүрүлгелерден болгаш өөредилге черлеринден эгелээш, үстүкү күрүне органнарынга чедир — ажыл-агый механизминин бүгү звенолары күүседип турар.

Кайы-бир бүдүрүлгеге, адырга, ниитизи-биле чуртка специалистерниң кайы хире неттинин турарын билип алыыдан ажыл эгелээр. Ынчангаш улус ажыл-агыйының адырлар аайы-биле хөгжүдезинин темпилерин, оларның техника-биле хандыртынганының чергезин болгаш ону ажыглап турарының деңнелин ёнлири эргежок чугула. Чаңгыс сас-биле чугаалаарга, улус ажыл-агыйының хөгжүдезинин дугайында планнаар болгаш баш удур билиишкин эргежок чугула.

Специалистер белеткээрин шын планнаарының эн чугула факторларының биреези — чурттакчы чоннуң составын болгаш шимчээшкиниң баш удур билип алыры болуу. Ниитизи өөредилге черлерин, хамыктын мурнунда техниктиг өөредилге черлери, бүдүрүлгенин хамаарышкан чогуур алырлары хөгжүдезинин ындыг эвилеллешкен республикаларга, крайларга болгаш областарга турар ужурлуг дээрзин ССРЭ-ниң Күрпланы өөренип көрүп, барымдаалап турар. Ынчалдыр кылырга специалистерни кежер чоруу кызырлыр, кадрлар белеткедип ап турар девискээрлерниң национал онзагай үүлдерин барымдаалаарының аргазы экижиир.

Өөредилге черлерин сайгара тургусканы ам ССРЭ-ниң бүдүрүкчү күштерин гакчаар сайгара тургусканын болгаш ооц районнарын специализастаарын улам долу көргүзүп турар. Ортаа Азияда, Казахстанда, Уралда, Сибирьде болгаш Ыраккы Чөөн чүкте дээди база ортумак тускай өөредилге дүрген темпилер-биле хөгжүп турар.

— **Ам специалистер белеткээриниң кайы талазы зң чугулал?**

— Ооц шынарын бедидери. Эртем-техниктиг деңнилге специалистерниң эртемниин лениелинге улам белик негелделерин салып турар. Ынчангаш кадрлар белеткээринге Күрүне бюджединден чарыгдалдарны соксаал чок көвүделин турар. Ооц-биле калы чаңгыс специалисти белеткээринге күрүне чарыгдалдары база өзүп турар. Чижээлээрге, дээди өөредилге черлериниң чаңгыс студентизинге чижеглеп саналарга, чарыгдалдар 1965 чылда 384 рубль турганындан 1975 чылда 612 рубль чедир өскен.

Специалистер белеткээриниң шынарын бедидери — комплекстиг айтырыг. Чижээ, ол айтырыг техниктиг дээди өөредилге черлеринге ниитилел эртемнерин башкылаарының деңнелин улам бедидерин база көрүп турар.

* * *

Эртем-билигге социал негелде-хереглелди хандырарының чаа-чаа хевирлерин үе-шаг чугаалап келири чугаажок. Бүгү талазы-биле сайзыраңгай кижинин белеткээриниң айтырыы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының программазының чугула үүлү, ынчангаш ол айтырыг амыралдың социалистиг хевириниң, чуртта коммунистиг ниитилел тургузуушкунунуң хөгжүдезинин байдалында шиитпирлеттинин турар.

(ПМА).

Кижизидилге болгаш өөредилге

Янзы-бүрү медээлер

Сургуулдарның аалчызы

Көдээ ажыл-агый техникумунуң общежитиезин. Дыштанылга өрээлин сургуулдар долдур өлүргүлаппкан. Тываның хоочун чогаалчыларының бирээзи Л. Б. Чадамба бистиң-биле ужуражыр дээш чедип келген. Кижизидиккчи башны Н. И. Сотпа аалчыны чылыг сөстер-биле уткуп алган.

Леонид Борандаевич Чадамба чалыы чылдарының дугайын, чогаал ажылынгы хамаарышкан солун чүүлдерни бисне чугаалап берген. Бодунуң шүлүктерин база номчуп сонуургатты. Сургуулдар чогаалчының шүлүктерин номчуп, аңаа белекти база тывыскан.

З. ШИМЭЭ.

Номну сайгарган

Суг-Аксының зона библиотеказы номчукчулар ортузунга массалыг хемчеглерни организастап эрттирип турар. В. Липатовтуң «Көдээ суурнуң шагдаазы» деп номунга номчулга конференциязын библиотекарь Ооржак Чудур чоокта чаа ооганизастаан. Суг-Аксы школазының башкызы Ондар Чаң-оол чогаалчының намдарын чыылганнарга сонуургаткан. Номнуң ийи маадыры шагдаа Федор Анискинниң овур-хевирин башкы Анзатмаа Монгуш номчукчуларга таныштырган. Өске-даа овур-хевирлериң дугайын Екатерина Салчак, Чудур Ооржак, Александр Шаалы болгаш Кирил Ооржак олар чугаалагылаан.

Номчулга конференциязының соонда школачыларның концерти болган.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

ШЕФЧИЛЕР ДУЗАЗЫ

Чөөн-Хемчикте Алдан-Маадыр көдээ Советтиң эжилдан-чылары Чодураалыг-Сайырда хойжу бригаданың ишчилеринге үргүлчү дузалажып турарлар. Олар чоокта чаа малчын Ооржак Калдарнык кажаазын коптарып, шефтээннер. Оон аңгыда бо шефчилеп кадарчылар Ооржак Сыгыр-оол, Ооржак Семис-оол оларның кыштагларының өдээн база касканнар.

Көдээ Советтиң эжилдан-чылары малчыннарга баргаш, чүгле кажаа өдээ коптарары-биле кызыгаарлаттынмас. Оларга лекция, беседаны кылбышаан, эмнерни болгаш чугула хереглелдин барааннарын чедирип берип турарлар.

«Алдан-Маадыр» совхозтуң ырак-узак коданнарында малчыннарга шеф дуазын көргүзеринге идепкейлиг чоруун көргүзүп турарларга эмчилер М. Куулар, Л. Дамба-Даржаа, киномеханик М. Ондар, библиотекарь И. Монгуш болгаш есилер-даа хамааржыр.

К. МОНГУШ.

Бөрүлерни даялаан

Өвүр районда хоочун малчын, сарлык кадарчызы М. Шыдаар-Белек—ниитиниң малын кадарып, эоч баш санын өстүрер дээш шудургу ажылдап чоруур кижилериң бирээзи. Оон аңгыда ол дуржулгалыг аңчы.

Малчын М. Шыдаар-Белектиң ыштаа — Бора-Шайда. Оон чоогунга бөрүлер өстүп келгенин ол эскерген. Араатаннарның байдалы совхоз малынга хора чедирип болур хире болган. Оларны даялавас болза хоржок.

Бир хүн хоочун малчын чылгычылар Д. Арбын-оол, О. Буга оларны эвилеп алгаш, бөрүлерни аглаар дээш аттанылган. Ол аңнаашкын үезинде М. Шыдаар-Белек боду ийи бөрүнү даялаан.

Бо аңчылар акша-биле шаннатканнар.

П. ТҮЛҮШ.

Чугаага улаштыр

БАЗА КАТАП ХӨГЖҮМ ХЕРЕКСЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Бо чылдың март 13-теги № 61 «Шын» солунга Улусчу чогаадылга бажыңының методизи, бот-тывынгыр композитор Дөнгак Шактарның «Хөгжүм херекселлерин сайзырадыр» деп чүүлүнде өйү кеяген айтырыгны көдүүген деп бодап тур мен.

Тыва улустуң хөгжүм культуразы сөөлгү үеде дыка хөгжүп сайзыраан. Талантылыг композиторлар, ыры чогаадыкчылары, ыраажылар чер болганда тыптып турарынга кым өөрүвес боор. Симфония оркестрин дыңнап турар бис. Чаңгыс четпес чүүл— национал хөгжүм херекселлериниң хөгжүлдезиниң бурунгаарлавайн турары.

Бодум музыкант-даа эвес кижи мен. Ол хиремде оны дыңнаарынга сонуургалдыг мен. Хөгжүм дээрге кижилериң угаанбодалын, сеткил-сагыжын сорук киирип хөлзедип кээр. Үжен чылдар үезинде араттын революстуг шериннге турумла, узун походтарга когап-шылай турупкан таварылгаларда ыры шынап-ла кижини сергедиптер чүве, «Дөге-Баарын» шериг оркестри бадырыптарга, чиртиледир ырлажыптар бис. Кала-даа ажылдап чораан, бот-тывынгыр уран чүүлүн концерт, көрүлделерин чеженги көрбедим дээр. Жюри кежигүннери болганчок-ла мынча деп чемелей бергилээр болгай: «Ырлажырынар эки-дир, хептеринер багай эвес-тир. Ынчалза-даа хөгжүм херекселлерин, ылангыл национал херекселлерни четче ажыглаваан-дыр силер, бар херекселлериңер чевен болгаш үнү таарымча чок-тур». Болбаазыралын таарыштыр кылдыңган хөгжүм херекселлери чок болганда, чүү таваржыр болтур, анал ойнаар ашаар чүве-дир ийин.

Тыва хөгжүм херекселлерин болбаазырангайжыдып ажыглаары кончуг чугула деп бодап, бо айтырыгны черле үзе шиитпирлээр үе келген деп бодаар мен.

Төрээн чуртувустуң кайысылалы Москвага өөреним турган, Чайковский аттыг концерт залында доктаамал барып турган мен. Совет Эвилелиниң хөй националдыг акы-дунма улустарының музыкалыг концерттерин көргүлээн мен. Казах, кыргыс, бурят, грузин болгаш сонгу чүк улустарының хөгжүм херекселлериниң таалалчыг үнелерин мага хандыр дыннап турдум. Өске черлерде хөгжүм херекселлерин кылып үндүрүп турар эксперименталдыг фабрикалар, мастерскаяларже бар болур-дур. Рабфакка кады өөренип турганым Константин Тамдын алыс-ла музыкага салым-чаяанныг кижи болгаш, хөгжүм херекселлерин эдилериндеп ачылап алгаш, ойнап өөренип алган чүве.

Хөгжүм херекселлерин болбаазырадып кылырынга хамаарышкан композиторларның санал-оналын дынназа база эки. Национал хөгжүм херекселлерин сайзырадып чаартыры черле чугула-дыр. Республиканың чурт үлегчүрүнүн шугуму-биле бо ажылды чорудуп болур арга бар ышкаш. Хөгжүм херекселлери кылырының талазы-биле мергежилдиг кижилерни чалап ап болур-дур. Оларны дериг-херекселлер болгаш материалдар-биле хандырар. Хөгжүм херекселлери кылырының талазы-биле сураглыг фабрикаларже, мастерскаяларже узун хуусаалыг курстарга кадрларны өөредип, белеткеп ап болурунуң бүгү-ле аргалары бар болгу дет.

Д. ОДАҢ-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

«Клубтарның, культура орду-ларының болгаш культура бажыңнарының, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң ажылын экижидеринче, күш-ажылчы коллективтернин ажыл-чорудулгазы-биле оларның харылзаазын быжыглаарынче онза кичээнгей салыр.

(«Бот-тывынгыр уран чогаадылганы улам сайзырадыр талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалындан).

Улус чонгаалан туткан

ОЮН-ХӨГ ҮЗҮКТЕЛБЕС

Туранда Культура бажыңы... Оюн каесталга-шимелдезин чогуур негелдезинге чедир кылдынган деп чугаалап болур. Директору — Анастасия Сурикова. Методистери — Лариса Шерина биле Людмила Новикова. Культура черинин бо дуржулгалыг ажылдакчылары чон-биле ажылдап билир. Тематиктиг кежээлерге хоорайның чонун калбаа-биле кириштирип турар. Культура университедин ажыткан. Оюн кичээлдери ай санында болур.

Кежээ, чеди-сес шактар арызында, аныяктар чыглып келдя. «Бо хүн дыштанылга кежээзин эрттирерин планнаап бис»— деп, Лариса Мавдыевна Шерина чугаалап турду. Эрткен чылда суурнуң хөй-ниитн организацияларының киржилгези-биле «Хөрөөженнер клуубун» тургускан. Оны организастаарынга хоорайның хөрөөженнер чөвүлели идепкейлиг киришкен. Оюн кичээлдери ай санында болгулаар. Дыштанылга кежээлери, солун кижилер-биле ужуражылгалар, тематиктиг кежээлер ук клубтуң киржикчилериниң дузазы-биле болгулаары чаңчыл апар чыдар.

Культура бажыңының агитку-льтбригадазы Бии-Хемниң суурларынче, ырак коданнарынче сүт-бараан фермаларынче кыжын-даа, чайын-даа солун оюн-концерттиг үүгүшкүннерни хөй-биле организастаан.

— Бистиннде танцының, ырының, шиниң болгаш өскедаа хевириниң болгумнери ажылдап турар—дээш, Лариса Шерина од кежээ ашаа келген аныяктарның аразында ол болгумнериниң идепкейлиг киржикчилерин таныштырды.

Методиктиг ажылдар организастап чорудар өрээлге келдивис. Темалар, айтыштар аайы-биле белеткээн сценарийлер, сүмелер хөй бажыттинген болду. Суурларда культура одагларынче оларны чоруткулаан. Районнуң Культура бажыңы методиктиг төп болуур хүлээдгезин боттандырып шыдап турар. Олар көдээ черлерге чедип, клубтар ажылдакчыларынга практиктиг дузаны чедирип, танцыларны өөредип, ниити ырларны хөй үннерге ырлаарын-даа өөредип, шиижигештерни белеткежин турар. Лекциялар, бесседаларны эрттиреринге боттуг дузаны көргүзүп келгеннер.

ХОСТУГ ШАКТА...

Туран хоорайның төп библиотеказында номнар алыр дээн улус үзүлбес. Хостуг шагында кээп-ле турар. Суурларда он бир салбырлыг. Эрткен чылда бо библиотеканың ажылдакчылары «Ленин музыканы дыңнап тур» деп хөгжүмүт композициялы, Ф. Дзержинскийге тураскаатkан «Революцииның рыпары» деп ийи аас журналын болгаш «Кижиде бүгү-ле чүве чараш болур ужуралыг» деп аас журналын номчукчуларың киржилгези-биле эрттиргеп.

Библиотеканың ажылдакчылары Валентина Лавшук, Татьяна Шварц болгаш өскедаа аныяктар ажылып таныштырын, чамдык чедишпиннерин дыңнаттылар.

— Бо чылын эрткен чылдан-даа эки ажылдаар, чонбиле харылааны улам-на быжыглаар сорулга салган бис, номчулга конференциларын, ийи музыкалыг композицияны, поэзия хүнүн болгаш оондаа өске планнаттынган ажылдарны боттандырар бис—деп, В. Лавшук чугаалады...

Бо номчулга төвүнүн ажылдакчылары Туран сүт-бараан фермазында, тайгада ыяш белеткээр черде, ырак мал кыштагларында, оон өске-даа черлерде кожер библиотекаларны тургускан. Төп библиотеканың ажылынга чөөрби ажыг чыл ажылдаан Нина Кондратьевна Иванова удурткан, ол кожер библиотекаларның ажылын башкарып, номчукчуларның чагаан номнарын чедирип берип, дедир хүлээн ап турар. Районнуң төп ном-саңынга Нина Кондратьевна Ивановага ужуражы бердивис. Ажылын таныштырды. Тайгада ыяш белеткекчилериннге чаа номнарны чедирип берген келген болду. Оон соонда Могайда сүт-бараан фермазының чагаан номнарын аппарын бээри-биле белеткеннап олур.

— Бо чылын Булдурганда ыяш белеткекчилериниң турлаанга, орук септелгезинин ажылдакчыларының пунктузунга көжер библиотека ажыбырын ажыдар деп тур бис. Ол черлерде ажылчыннар хөй. Хоорай-биле ол черлериниң аразы элээн ырак, дорааи аргыжары берге. Ында ажылчыннар номчуурунга улуг сонуургалдыглар. Бо чылын чер-черде дөрт чүс ажыг номчукчуларга номнарны чедирдим — деп чугаалады...

ЧАА БЕЛЕК

Культура албан черлериниң материалдыг базазын доктаамал быжыглаары, оларны дериг-херекселлер-биле сетчеллээри, кадрлар-биле хандырары — чугула сорулгаларның бирээзи дээраан СЭКП-ниң Төп Комитединиң болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээниң культура хандырылгазының улам ынай экижидер дугайында доктаалында онзалаан демдеглээн болгай. Маңаа хамаарыштыр эки чижекке «Өөн» совхозтуң төвүнде тутkан чаа Культура бажыңын ап болур. Эрткен чылдың төнчүзүнде ажыглалда киргеп бо бажың көрүштүг, чараш.

Ында уран чүүл удурткучуу, хөгжүмчү Владимир Обединге ужуражы бердивис.

Аржаан суурнуң бо Культура бажыңында ырның, танцының, шиниң болгаш өскедаа белгүмнер бар. Ырның болгаш танцының «Аржаанчыгаш» деп ансамблиниң киржикчилериниң солун оюннарын ажыл-ишчилер улуг сонуургал-биле көрүп турар. Ында 18 кижи доктаамал киржип турар.

Чаа Культура бажыңында уран чүүл коллективиниң ажылынга совхозтуң сүт-бараан фермазының саанчыларындан Римма Сат, киномеханик Владимир Маажык, ажылчын комитединиң д[illegible] Владимир Сенги, чоланчы Сергей Слепцов, библиотекарь Наталья Куртубай болгаш өске-даа аныяктар идепкейлиг киржип, уран талантылары-биле көрүкчүлерни магададын турарлар.

ЧУРУКТА: Туран хоорайда Культура бажыңында уран чүүл коллективиниң киржикчилери Лариса Шерина биле Светлана Монгуш.

О. ОХЕМЧИКТИҢ сөзү, фотозу.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ЧӨӨН-ХЕМЧИКЧИЛЕР ТИИЛЭЭН

Волейболга республиканың бирги черн дээш школачылар аразында маргылдаа Чадаанага болуп эрткен. Анаа оолдарның болгаш уругларның 16 командазы киришкен.

Оолдардан бирги, ийиги чер дээш түнвел оюнга Кызыл хоорай биле Чөөн-Хемчик районнуң волейболкстери ойнаан. Көдээ школачылар бодунуң удурланыкчызын 2:0 санга уткаш, республика чемпиону болган. Чөөн-Хемчиктиң уруглар командазы Кызылдың школачыларындан артык эки ойнаш, бирги черни эдилеп. Ынчангаш Чөөн-Хемчиктиң командазынга Тыва АССР-ниң Чырыдышкын министерствозунуң шилчиир кубогун, бирги чергенин дипломун тывыскан.

Чадаананың уругларның спорт школазының тренери Монгуш Тукааны районнуң шилиндек командазын маргылдаага эки белеткээн дээш хүндүлел бижик-биле шаннаан.

М. СЕВЕН.

ЧАА ЧЕМПИОН

Тыва АССР-ниң «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черн дээш шыдыраа маргылдаазы доозулган. Ук спорт ниитиделиниң 1978 чылда чемпиону кым болуруп деп айтырыг соолгу салыгга чедир билдинмес турган.

Он үш дугаар салыгда Чөөн-Хемчиктиң Хондергей школазының башкызы Ламаш-оол Балган «Тээли» совхозтуң электригя В. Очурну удуп алган, 10,5 санныг болуп, маргылдаанын өске артkан киржикчилерни мурнай берген. Аңаа үүгле ол-ла районнуң төлээзи Өнер-оол Бегзи арыг улук санын алган таварылгада чедер аргалыг апарган. Чемпион ат дээш шиитпирлиг соолгу салыгда Ө. Бегзи агыбиле ойнаан. Ол кара ноян баарынче шаан халдаашкынны организастап тургускан идепкейни холга албышаан, М. Идамны бүзүрелдиг уткан.

Аз чемпион чогум кайызыл деп харыны маргылдааның негелдезин барымдаалан үндүрери негеттинин келген. Чүге дээрге Л. Балган биле Ө. Бегзиниң саны деңпешкен. А олар боттарының аразында хайымнашкан. Арыг удук саны баштайгызында бирээ ажыг. Ынчаарга ийигизи 5 кижи-биле хайымнашкаш, 9,5 санныг болуп, ушку черже үнген.

С. ДАНЗЫ.

ЧУРУКТА: республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң 1978 чылда шыдыраага чемпиону Өнер-оол Бегзи(он талазында) биле ийги черни эдилеп Ламаш-оол Балган.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

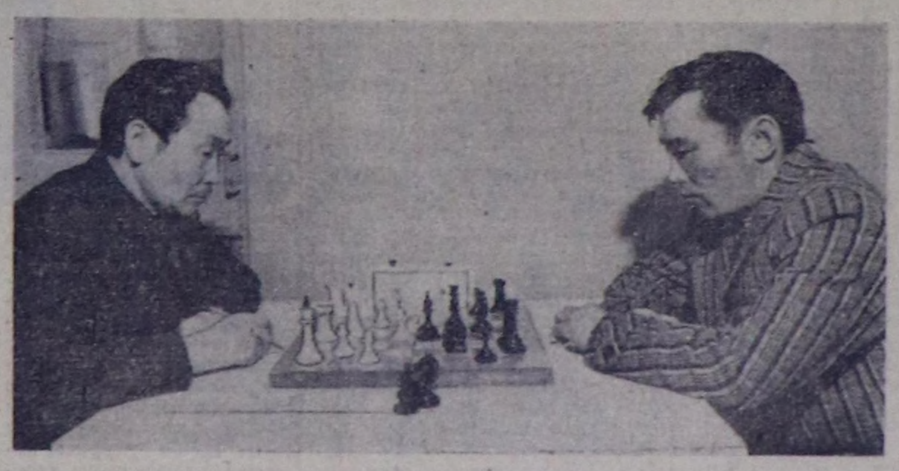

Мергелдейге чагаа

ХАНДЫРЫЛГА КАЖАН ЭКИЖИИРИЛ?

Хүндүлүг Мерген Мергенович! Ажыл-иште, амыдыралчуртталгада четпестерни илередип, оларны-биле эптежип, олурбайн, сойгалаары-биле дуза дилеп, силерге дыңнадыпдаа, бижип-даа турар болгай бис. Бо удаада Эрзин суурга келгеш, оон магазиннеринге кирип, чоппу хүннүң эң чугула барааннары-биле канчаар хандырын турарын сонуургап көөрүүдерни дилеп, Мерген Мергенович. Силер бистиң аалчывыс болганыңарда, мен бодум силер-биле кады барайн.

Бо аныяк эр кижиниң соондан чоруптаалыңар, Мерген Мергенович. Ону мен таныыр мен, демин чаа-ла магазиннээр мен деп оргаа бижи чүве. Холушкак барааннар магазинин. Соондан эдерни кирип келгеннивис аныяк эр баартык артында чиңгезек сынныг, чуга ак арынныг, кыдырык характардыг садыгжы ыстан эвилеп-ээлдеп айтырды:

— Сад чүүүр бистен чүү барыл, берип көрем. дуңмам. Электри-биле ажылдаары бар болза улам эки.

Садыгжы кыс садын алыкчының арнынче көргеш, дортла харылады:

— Ооңар бисте чок ийич, аңым. Чок.

Садыгжы ынча дей каапкаш, оон ыцай чүү дээр эвес бо дээнзиг, баартык артында ыцай-бөөр чаяңнады баскылап тур.

— Ат-ла чүве-дир але. Казчаар кончуг чоор. Бөгүн суббота болгай, Культура бажыңыга дыштанылга кежээ болур чорду, ыпаар барын дыштанып, ойнап-хөглеп алырын шиитпирлеп турган кижи мен. Салдыг, мынчаар баар эвес. Канчаар кончуг чоор.

Садын алыкчының хомудаан состерин дыңнааш, садыгжы кыс харын шугулдаксан чугаалады:

— Чок-тур деп силерге мен девин-не чугааладым. Ооң ыцай чүүү канчаарын боттарыңар билиңер! Райпонуң садыг киллизиннге баргаш, алыксаан бараанныңарны оон негеп алыңар. Мээң хөрөөм — мыңда бар-ла бараанларыңы садар бо-ла. Кижиге шорбажын эрбеннг чүве чугаалаваңар! — дигилээш, садыгжы ыстың эрны кызып, хорадан-ла үүдү.

Демги аныяк эр садыгжыбиле таптыг чугаалажын чадын каапп, хомудалдар болгаш сандалдар дептерин бээрин негеди. Садыгжының ол дилегге харыызы мындыг болду:

— Мындыг дептерин бисте чок. Биске мындыг дептерин ыцыдаа хүлээдип бербээн — дигилеп каапкаш, садыгжы эрай сести хона берди.

Садын алыкчыныс садын алган бараанны-даа чок, курут, сеткилге хомудаан үнүтү. Аныяк эр оон үнгеш, суурнуң белеп хептер, пос садар магазиннче угланты. Садын алыкчы магазинче кирип келиргге, садыгжылар оны-даа эскерер хире эвес, бөкшерлежи алган чугаадаңнан, каттырышкан олурганнар. Демги аныяк эр белеп хептерни боду шилип алыр салбырже киргеш, делгинрде асылган кажы костюм, тоннарны ол-бо тудуп көргүлээш, оон база курут үнүтү. Болүктежин алгаш олургулаан садыгжыларга келгеш, чугаалады.

— Мында хептерни шүүп көөрүмге, шуптузунуң дугаары улуг. Мөңгө таарыжыр биче дугаарлыг хөйлеп мында коозүлбейн-дир, чүүү сүмелеп болур силер.

— Магазинде бар-ла бараанларның шуптузун делгеп, азым каапы ол-дур. Силерге таарыжыр хемчеелдиг хөнлеп амдыызында чок. Удаасс киирер магат чок—деп, костюктуг садыгжы кыс харылады.

—Ак канчаар, киирерин маваар болган-дыр мен. Эр кижиниң угу, уруглар ойнаарактары база коозүлбес-тир аа —деп чорда, ак арынныг, чолдаксыыр сынныг кыс турун келгеш, хөй таймылбыр-даа кылбайн, кысказы-биле мынча дээн:

— База чок.

Садын алыкчы магазиндеп сеткилге хомудаан үнүптү. Садыгжылар чүү-даа болбаан чүве дег, чугаазын уламчылай бердилер.

Эрзин суурнуң магазиннеринин чүгле ийизинге кирдивис. Бөйдал мындыг-дыр. Магазиннерде чамдык эң чугула хереглел барааннары чок. Садыгжылар бараанларны четчелеп, чоппуң бараанга негелде-хереглелин четче хандырарынче кичээнгей салбайн турар. Садыгжылар садын алыкчылар-биле ээлдеп-эвилеп эвес. Баартык артының ажылдакчылары ынчаар ажыдап болур бе? Байдал мындыг турда, садыгжашкынның, хандырылганың культуразының дугайында чүү чугаалаар боор.

Эрзин райпо баштаар-черге, товароведтер магазиннерни барааннар-биле четчелээр талазы-биле айтырыгны шиитпирлээрин бодап турар ирги бе? Садын алыкчыларга каржы, эвилеп-ээлдек эвес садыгжыларны база көрдүүер, Мерген Мергенович. Совет садыг ажылдакчызының ажыы-чаңы мындыг болуп болур бе?

Д. СОЯН.

Телевидение

АПРЕЛЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«ВЛКСМ-ниң XVIII съездизиниге уткуштур».
11.40—«Олар баштайгылар боор чорааннар». Уран-чечен фильм.
13.15—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдыганы журналист О. К. Игнатьев чорудар.
14.15—16.00—Чаңсар.
16.00—«Октябрьдан төрүттүнген». Документалдыг фильм.
17.00—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». «В. Хлебниковаңы чогаадыкчы ажылы».
17.25—«Харылаңар, горнистер!».
17.55—«Эртемниң амыдыралы».
КЫЗЫЛДАН
18.25—Мультфильм.
18.35—Телемедээлер.
18.50—«Апрельдиң одаглары». Телефильм.
19.10—«Аңна диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
20.00—Киножурнал.
20.10—Телемедээлер.
20.20—Чаңлалдар.
МОСКВАДАН
20.25—«Спортлото» тиражы.
20.35—Р. Шуман—«Карнавал». Делегей конкурстарының даурезады Л. Тимофеева күүседир.
21.00—«Эвилелдешкен республикаларның конституцияларының төлевиделдериниң дугайында». Дамчыдылга РСФСР-ниң юстиция министри В. М. Блинов киржир.
21.15—«Уран чүүл мастерлери». РСФСР-ниң улустуң артизи В. Самойлов.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—Горькийниң А. Пушкин аттыг опера болгаш балет театрының ыраажыларының күүселдезинде орус болган даштыкы композиторларының романстары.
23.30—01.10 — Футбол галазы-биле делегейниң эш-хуу ужуражыышкынны ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Финляндияның шилиндек командазы. Ереванда дамчыдылга. Төгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.25—«Аныяктарга музыкалыг кежээлер».
19.30—Медээлер.
19.45—«Аныяктарга музыкалыг кежээлериниң» улаштызы.
КЫЗЫЛДАН
20.25—21.00—«Кызыт агитатор Трофим Глушков». Уран-чечен телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Салым-чол» 10.50, 14.10, 17.20, 20.30, «Улуг саңдарлар» 14.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Өске ады Лукач» 10.00, 12.00, 17.00, «Киноклуб: «Чараш чүүлдер дугайында» 15.50, «Ёзулут ыпакшыл» 14.00, 19.00, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Өске кижиге концерт» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Адыр, ада!» Киночыгыны. 15.00. «Пароль «Ак-көк лотос» 17.00, 19.40, шактарда.

СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому, улус депутаттарының район Советиниң күүскому СЭКП кежигүнү, партия ажыдамчызы чораан

Сергей Шангыр-оолович
КОМБУЙ-ООЛДУҢ

эчоонин дыңнатышаан, оон төрелериниге болгаш чоок кижилериниге ханы кажыдалыг илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орулакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарааттың 2-23-35, партийна амыдырал кылдаанын 2-37-13, пропаганда кылдаанын 2-31-75, культура кылдаанын 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдаанын 2-21-47, улегчүр кылдаанын 2-22-64, чагаа кылдаанын 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдаанын 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 17531. Чагыт № 110.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымның талазы-биле өрегелелиниң типографизы (Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажын № 1).

ТС—00125